

Meyve Fidanı Üreten İşletmelerin Sektöre Bakış ve Beklentileri

Dilek KARAMÜRSEL¹ Fatma Pınar ÖZTÜRK¹ Emel Kaçal¹ Alametdin BAYAV¹ Meltem EMRE¹
Cennet OĞUZ² Ömer Faruk KARAMÜRSEL¹ Süleyman AKOL¹ Ayşegül SARISU¹
Mesut ALTINDAL¹

¹Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Eğirdir-İSPARTA, ²Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, KONYA
✉: ilke-2000@hotmail.com

ÖZET

Dünyada meyve fidanına olan talep artışı halen devam etmektedir. Genişleyen bu pazarda Türkiye, yüksek potansiyeline rağmen yeterli payı alamamaktadır. Mevcut potansiyele ulaşabilmek için özellikle üretim aşamasındaki paydaşların; sektörü hali hazırda ve gelecekte nasıl değerlendirdiklerinin, beklentilerinin neler olduğunun bilinmesi önemli bir konudur. Bu nedenle 25 kamu, 93 özel sektör fidan işletmesi ile yüz yüze görüşülmüş; işletmelerin sektöre bakış ve beklentileri belirlenmiştir. Özel işletmelerin yalnızca %32.26'sı mevcut durumda Türkiye meyve fidancılık sektörünün genel olarak iyi bir konumda olduğunu ifade etmişlerdir. İşletme ölçeği küçüldükçe sektörün durumunu iyi olarak değerlendiren işletmelerin oranı artış göstermiştir. Özel işletmeler; yeni çeşitlerin piyasaya girmesi, teknolojinin sürekli gelişmesi, AR-GE çalışmalarının daha çok teşvik edilmeye başlanması, devlet politikaları ve sertifikalı üretime geçilmesi nedeni ile sektörün sürekli gelişmekte olduğunu belirtmişlerdir. Kamu kurum/kuruluşları, sektörün sürekli gelişmekte olduğunu, gelecek vaat ettiğini ve var olan sorunların çözümüne yönelik düzenlemeler yapıldığı takdirde daha hızlı gelişeceğini ifade etmişlerdir. İşletmelerin yaşadıkları sorunların çözümünde, kooperatifler/birlikler, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı ve araştırma kuruluşları/üniversitelerden katkı bekledikleri belirlenmiştir.

Makale Tarihi

Geliş : 19.10.2018
Kabul : 27.12.2018

Anahtar Kelimeler

Sertifikalı Fidan,
Kamu,
Özel Sektör,
Kooperatif,
Birlik

Araştırma Makalesi

Sectoral Views and Expectations of the Public and Private Farms Which Producing Fruit Saplings

ABSTRACT

The demand for fruit tree sapling in the world continues to increase. Turkey, which is expanding this market, is not able to get enough share despite the high potential. To reach the current potential, stakeholders ought to know, especially in the production stage, how they evaluate the sector and what their expectations are in the future for this important issue. Therefore, 25 public and 93 private sectors were interviewed face to face and the enterprises' views and expectations were determined. Overall, 32.26% of private sector concluded that the current situation in Turkey nurseries sector is a good position in generally. As the size of the business scale decreased, the ratio of the enterprises evaluating the situation of the sector increased as much. Private farms stated that the sector has constantly developing because of the introduction of new varieties, the continuous development of technology, the start of more encouraging R&D studies, the introduction of government policies and the change to certified production. The public institutions/organizations stated that the sector has a promising future, constantly developing, and they will develop faster if the arrangements for the solution of the existing problems are made. It has been determined that enterprises expect contributions from cooperatives/unions, Ministry of Food, Agriculture and Livestock, Ministry of Economy and research institutions/universities.

Article History

Received : 19.10.2018
Accepted : 27.12.2018

Keywords

Certified Sapling,
Public,
Private Sector,
Cooperative,
Union

Research Article

To cite: Karamürsel D, Öztürk FP, Kaçal E, Bayav A, Emre M, Oğuz C, Karamürsel ÖF, Akol S, Sarısu A, Altındal M 2018. Meyve Fidanı Üreten İşletmelerin Sektöre Bakış ve Beklentileri. KSÜ Tar Doğa Derg 21(Özel Sayı) : 86-94, DOI : 10.18016/ ksutarimdog.vi.472692

GİRİŞ

Meyvenin, insan beslenmesindeki gerekliliğinden başka insanlar tarafından sevilerek tüketilen gıdalardan olması, önemini artırmaktadır. Ancak Dünya’da meyveye olan talep, arzın üzerindedir. Meyveler, diğer bitkisel ürün gruplarına göre daha özel ekolojik ve kültürel yetiştiricilik özelliklerine sahiptirler. Bu nedenle yayılma, ekiliş-dikiliş alanları daha kısıtlıdır ve yüksek talebe karşın var olan düşük arz neticesinde yüksek gerçekleşen fiyatları nedeni ile pek çok ülke ve bölge tüketicisi için lüks olarak görülmektedirler. O’Rourke (2007) da müşterinin ödemeyi kabul ettiği yüksek fiyatın; özellikle müşterinin istediği kalite nitelikleri, özel çeşitler ya da organik metotlar gibi özel üretim metotları ile üretilmiş ya da erkenci veya geçici olması gibi ayrıcalıklarla %30 hatta %50’ye vardığını; bazı özel pazarlarda (Japonya gibi) 4-5 katı kadar bile olabildiğini belirterek bu tespiti güçlendirmektedir.

Ancak günümüzde zor iklim, toprak vb. koşullara dayanıklı yeni geliştirilen anaç-çeşitler, artan gelir, sulanabilir tarım alanlarındaki artış, ülkesel politikalar ve üreticilerin birim alandan daha yüksek gelir elde etme beklentisi (O’Rourke 2003), gelişen teknoloji vb., Dünyanın pek çok bölgesinde meyveciliğe olan ilgiyi ve ekiliş alanlarını artırmaktadır. Ekiliş alanlarının artması ve yoğun yetiştiricilik sistemlerinin yaygınlaşması (Anonymus, 2012; Bruille ve Barritt, 2005), meyve fidanı taleplerindeki artışı da beraberinde getirmektedir.

Türkiye, birçok meyve türünün anavatanı, meyvecilik kültürünün beşiğidir (Özbek, 1977) ve dünya meyve endüstrisinde lider ülkelerden birisidir. Ekolojik olarak ılıman ve subtropik meyve yetiştiriciliği için oldukça uygun iklimsel ve lojistik koşullara sahip olan Türkiye için Dünya fidancılık sektöründe yaşanan gelişmeler yeni dış pazar fırsatları doğurmuştur. Son yıllarda Türkiye fidancılık sektöründe, önemli gelişmeler yaşanmakla birlikte yeni pazar fırsatlarından istenilen düzeyde faydalanılabildiği söylenemez.

Verimlilik ve kaliteden kaynaklanan sorunlar, Türkiye’nin global meyve endüstrisindeki rekabetçiliğinin en önemli engelleri olarak görülmektedir. Son yıllarda Türkiye’de ticari meyve bahçesi kurulumlarına önemli yatırımlar yapılmakta, her geçen gün modern meyve bahçesi yatırımları artmaktadır. Yaşanan bu değişimin meyvecilikte rekabet gücünün artmasına katkı sağlaması beklenmekte, yatırımlar devlet tarafından desteklenmektedir. Çok yıllık tesisler olan meyve bahçelerinin kurulum aşamasında, çok iyi bir planlama yapılması; ekolojiye uygun, ismine doğru,

virüsten ari, bitki ve meyve özellikleri bilinen, kaliteli, sağlıklı ve standart anaçlar üzerine, pazar isteklerine uygun çeşitlerin aşılandığı fidanlar kullanılması gereklidir. Gülcan ve ark. (2000)’nin meyvecilikte üretim hedefleri konusunda yapmış oldukları çalışmada; meyvecilikte temel hedefin verim ve kalitenin artırılmasının olduğu, verim ve kalitede artışı sağlamanın, sağlıklı ve üstün nitelikli fidan kullanımıyla başladığı belirtilmiştir. Yine Gençtan ve ark., (2005) da ekolojiye uygun standart anaçlar üzerine, pazarın isteklerine uygun çeşitlerin aşılandığı sağlıklı fidanlar ile kurulan meyve bahçeleri, yüksek verim ve kaliteli ürünün güvencesinin ilk adımını oluşturur, şeklindeki ifadeleri ile karlı bir meyvecilikte fidanın önemine vurgu yapmışlardır. Özellikle kaynağı bilinmeyen, sağlığından ve ismine doğruluğundan emin olunmayan fidanlarla kurulan tesislerde, ilerleyen yıllarda verim, kalite ve bitki sağlığı açısından telafisi mümkün olmayan sorunlarla karşılaşma riski yüksektir.

1930’larda kamu tarafından gerçekleştirilen Türkiye fidan üretiminde, 90’lı yıllardan sonra kamu kuruluşlarının payı sistemli olarak azaltılmış (Kaşka ve ark., 1990; Şimşek ve ark., 2011), özel sektörün payı artmaya başlamıştır. Özel sektör işletmelerin büyük çoğunluğu Ege, Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde bulunmaktadır. Ülkemizin farklı yörelerinde bulunan kamu fidan üretme istasyonları kapatılmış ve bu işletmelere; özel fidancılık şirketlerinin gereksinim duyduğu aşı kalemi, anaç ve aşı gözü gibi fidan üretimi için gerekli ana materyali üretme görevi verilmiştir (Gençtan ve ark., 2005; Yıldırım ve ark., 2010). Türkiye’de halen kamu ve özel sektör tarafından meyve fidanı üretilmekle birlikte üretimin yaklaşık %95’i özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de sertifikalı/standart meyve ve asma fidanı/fidan üretim materyali üretimi, 2014 yılında, 2005 yılına göre yaklaşık 3 kat artış göstermiştir (GTHB, 2015).

Anlaşılabileceği üzere hem Dünya’da oluşan yeni pazar fırsatlarını değerlendirerek, fidancılık açısından yüksek potansiyele sahip Türkiye’nin pastadan alacağı payı artırmak hem de iç pazar talebini karşılayacak ve karlı bir üretimin temelini oluşturacak nitelikli fidan üretimini sağlayarak, ülkenin meyvecilikteki rekabet gücünü artırmaya katkı sağlaması bakımından fidancılık sektörü; makro ve mikro düzeyde incelenmesi gereken önemli bir konudur. Türkiye’de fidancılık sektörünün incelendiği çalışmalar olmakla birlikte, bu çalışmalarda sektör paydaşlarının bütünsel bir bakış açısı ile kendi kişisel değerlendirmelerinin, geleceğe dair beklentilerinin belirlendiği sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunların bilinmesi; sektörün temelini oluşturan

üretim aşamasındaki paydaşların sektörde kalma, yeni yatırım yapma isteklerinin anlaşılması, var olan sorunlarının çözümünde güvendikleri kaynakların bilinmesi ve bu kaynakların çözüm için yapılan çalışmalara dahil edilmesi gibi pek çok konuda veri sağlaması bakımından gereklidir.

Bu çalışmada; meyvecilik sektörüne yön veren meyve fidanı üreten kamu ve özel sektör işletmelerinin, meyve fidancılığı sektörüne yönelik bakış ve beklentileri değerlendirilmiştir.

MATERYAL ve METOT

Çalışmanın ana materyalini, Türkiye’de faaliyet gösteren kamu ve özel sektör meyve fidanı işletmeleri ile yapılan anket çalışmalarından elde edilen veriler oluşturmuştur. Ayrıca konu ile ilgili yapılmış diğer yayınlardan ve istatistiki verilerden yararlanılmıştır.

Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü özel sektör fidan üretim kayıtları esas alınarak belirlenen Türkiye meyve fidanı üretiminin %91’inin gerçekleştirildiği 16 il (Bursa, İzmir, Isparta, Antalya, Adana, Balıkesir, Şanlıurfa, Manisa, Hatay, Niğde, Malatya, Denizli, Mersin, Konya, Tokat, Çanakkale) araştırma alanını oluşturmuştur (GTHB, 2014).

Örnek hacminin belirlenmesinde, "örnekleme yöntemlerinden "tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi" kullanılmıştır (Çiçek ve Erkan, 1996). Dağılım grafiği çizilmiş ve grafikteki kırılmalar dikkate alınarak, popülasyonu oluşturan işletmeler, normal dağılım gösterecek şekilde yılda 5000-20.000 adet, 20.001-50.000 adet, 50.001-150.000 adet ve 150.001-400.000 adet üretim yapanlar olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Örnek hacmi %95 güven sınırında %5 hata ile "Neyman yöntemi" ile belirlenmiştir. Çalışmada; I. tabakadan 15, II. tabakadan 20, III. tabakadan 27 ve IV. tabakadan 31 olmak üzere toplam 93 adet meyve fidanı üreten özel sektör işletmesi ile anket yapılmıştır. Anket sayılarının illere göre dağılımında "oransal örnekleme yöntemi" kullanılmıştır.

Kamu kuruluşlarının belirlenmesinde ise Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü kayıtları temel alınmış ve tam sayım metoduna göre toplam 25 kamu kurum/kuruluşundan yüz yüze görüşmeye dayalı anket yoluyla veriler elde edilmiştir (GTHB, 2014).

İşletmelerden elde edilen veriler, basit % oranlar kullanılarak yorumlanmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Özel Sektör Meyve Fidanı İşletmelerinin Sektörün Mevcut Durumu Hakkındaki Görüşleri

Mevcut durumda işletmelerin yalnızca %32.26’sı Türkiye meyve fidancılık sektörünün genel olarak iyi bir konumda olduğunu ifade etmişlerdir. Anketlerden elde edilen veriler, işletmecilerin düşüncelerinin;

- Yeterli fidan arz ve talebinin varlığı,
- Üreticilerin daha bilinçli ve yenilikleri yakından takip ediyor olmaları,
- Sertifikalı fidan üretiminin giderek artıyor olması ve
- Devletin uyguladığı politikalarından kaynaklandığını göstermektedir.

İşletmelerin %67,74’ü ise sektörün mevcut durumunun orta/kötü/çok kötü konumda olduğunu ve sektörün bitme noktasına geldiğini belirtmişlerdir (Çizelge 1). İşletmeciler bu durumun;

- Sektörde halen belirsizlik, istikrarsızlık ve kontrolsüz bir büyümenin varlığı,
- Arz-talep dengesizliği nedeniyle pazarlama sorunlarının yaşanıyor olması,
- Üreticinin satılan ürünün parasını almakta zorlanması,
- İhracatın desteklenmemesi,
- Kayıt dışı fidan üretiminin çok fazla olması,
- Baz materyal temininde sorun yaşanması,
- Sektörün üreticiden ziyade aracılardan elinde olması,
- Fidan satışının meyve satış miktarı ve fiyatlarına göre olumlu/olumsuz yönde etkilenmesi,
- Fidan fiyatlarının ve karlılığın düşük olması,
- Bakanlık-üretici ilişkilerinin resmiyetten öteye gitmemesi,
- Fidan Üreticileri Alt Birliği (FÜAB)’nin aktif olmaması ve
- Fidan üreticilerinin teknik bilgi edinme yönünde ön yargılı davranmaları ve bilinçsiz üretime devam etmeleri gibi nedenlerden kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

İşletme ölçeği küçüldükçe sektörün durumunu iyi olarak değerlendiren işletmelerin oranı artış göstermiştir (Çizelge 1).

Fidan üreten işletmelerin görüşleri, Saydam (2010) tarafından yapılan çalışmada da benzer bulunmuştur. Kooperatif ortağı üreticiler; bölgede fidancılığın geliştiğini, modern yöntemler ile üretimin kazancı artıracığını, işletmelerin kurumsallaşması gerektiğini, her yıl fidan üretiminin arttığını fakat bunun satış rakamlarına yansımadağını, yeni ıslah edilen anaç ve çeşitlerle üretim yapılmadığını, sektöre yabancı sermayenin girdiğini ve bunların piyasayı ele geçirmeye başladığını düşündüklerini ifade etmiştir. Kooperatif ortağı olmayan üreticiler ise fidancılığın kötüye gittiğini, yeni yasal düzenlemeler ile kendilerinin üretim yapamayacaklarını, bu yasal düzenlemelere entegre olabilmek için krediye ihtiyaçları olduğunu ancak fidan üreticilerine bankaların tarımsal kredi vermediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 1. Özel sektör meyve fidanı işletmelerinin mevcut durumda sektör hakkındaki görüşleri

Görüşler	I, Grup		II, Grup		III, Grup		IV, Grup		Genel	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Çok iyi	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
İyi	8	53,33	8	40,00	7	25,93	7	22,58	30	32,26
Orta	3	20,00	3	15,00	7	25,93	8	25,81	21	22,58
Kötü	2	13,33	6	30,00	8	29,63	12	38,71	28	30,11
Çok kötü	2	13,33	3	15,00	5	18,52	4	12,90	14	15,05
Toplam	15	100,00	20	100,00	27	100,00	31	100,00	93	100,00

Özel Sektör Meyve Fidanı İşletmelerinin Sektörün Geleceği Hakkındaki Görüşleri

İşletmelerin, Türkiye meyve fidancılık sektörünün mevcut durumuna ilişkin görüşlerinin tersine, sektörün geleceğini daha iyi gördükleri söylenebilir.

İşletmelerin %40.86'sı sektörün geleceğini iyi/çok iyi konumda gördüklerini (Çizelge 2) ve bu durumun;

- Yeni çeşitlerin piyasaya girmesi ve teknolojinin gelişiyor olması,
- Ar-ge çalışmalarının daha çok teşvik edilmeye başlanması,
- Devletin uyguladığı politikalar ve
- Sertifikalı fidan üretimine geçilmesinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Ayrıca üreticiler bilinçli yönlendirilir ve bölgesel üretim planlaması yapılır, yeni teknolojiler takip edilir, ihracat artırılır, kontrol mekanizması kurulur ve devlet fidan üreticilerine sahip çıkar, destekler ve

sertifikalı fidanla meyve bahçesi tesis desteği devam ederse sektörün sorunsuz, önünün açık olduğunu, gelecek vaat ettiğini ve daha hızlı gelişeceğini ifade etmişlerdir. İşletmeler bu noktada Fidan Üreticileri Tarım Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi (FİDAN A.Ş.)'nin de katkısının olacağını düşünmektedirler.

İşletmelerin %59.14'si ise sektörün geleceğinin orta/kötü/çok kötü konumda olacağını (Çizelge 2) ve bu duruma;

- Arz-talep dengesizliği,
- Standart, sağlıklı ve kaliteli fidan üretilmemesi,
- Baz materyal temininde sorunlar olması,
- Küçük ölçekli işletmelerin sertifikalı fidan üretimine geçişte sorun yaşayabilecekleri,
- İhracatın artmasının mümkün olmadığı ve
- Fidan üreticilerinin ve kooperatiflerin kendilerini geliştirmemelerinin neden olacağını ifade etmiştir.

Çizelge 2. Özel sektör meyve fidanı işletmelerinin sektörün geleceği hakkındaki görüşleri

Görüşler	I, Grup		II, Grup		III, Grup		IV, Grup		Genel	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Çok iyi	2	13,33	5	25,00	2	7,41	3	9,68	12	12,90
İyi	3	20,00	6	30,00	8	29,63	9	29,03	26	27,96
Orta	5	33,33	5	25,00	6	22,22	9	29,03	25	26,88
Kötü	4	26,67	3	15,00	7	25,93	8	25,81	22	23,66
Çok kötü	1	6,67	1	5,00	4	14,81	2	6,45	8	8,60
Toplam	15	100,00	20	100,00	27	100,00	31	100,00	93	100,00

Özel Sektör Meyve Fidanı İşletmelerinin Gelecek Yıllardaki Üretim Hedefleri

İşletmelere fidan üretimi ile ilgili gelecekteki hedefleri sorulmuş ve büyük kısmının mevcudu korumak ya da artırmak fikrinde olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra üretimi bırakmayı (%4.30) ya da azaltmayı düşünen (%10.75) işletmeler de mevcuttur. Özellikle büyük ölçekli işletmeler üretim miktarını azaltmayı, küçük ölçekliler ise artırmayı düşünmektedir (Çizelge 3).

Özel Sektör Meyve Fidanı İşletmelerinin Kooperatif/Birlik, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Araştırma Kuruluşları/Üniversitelerden Beklentileri

İşletmelerin %35.48'i karşılaştıkları sorunların çözümünü için kooperatif/birlikten herhangi bir beklentilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu örgütlerden beklentisi olan işletmelerin %55'i yurtiçi/yurtdışı pazarlamada aktif rol almalarını istemişlerdir (Çizelge 4).

Çizelge 3. Özel sektör meyve fidanı işletmelerinin gelecek yıllardaki üretim hedefleri

Üretim hedefleri	I, Grup		II, Grup		III, Grup		IV, Grup		Genel	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
2-3 yıl içinde üretimi bırakmayı düşünüyor	1	6,67	1	5,00	1	3,70	1	3,23	4	4,30
Aynı üretim miktarı ile devam edecek	7	46,67	6	30,00	14	51,85	12	38,71	39	41,94
Üretimi artırmayı düşünüyor	7	46,67	12	60,00	11	40,74	10	32,26	40	43,01
Üretimi azaltmayı düşünüyor	0	0,00	1	5,00	1	3,70	8	25,81	10	10,75
Toplam	15	100,00	20	100,00	27	100,00	31	100,00	93	100,00

Saydam (2010) da bu çalışmayla benzer şekilde Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin, başta ortaklarının pazarlarını genişleterek satış miktarının artırılmasına yardımcı olmakla birlikte, sertifikalı anaç ile kalem damızlık parsellerini kurlmaları ve yeni çeşitlerle fidan üretiminin sağlanmasına da yardımcı olması gerektiğini bildirmiştir.

İşletmelerin %93.55'inin sorunların çözümü için Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB)'nden beklentileri bulunmaktadır. İşletmeler; sertifikalı fidan ve kaliteli çeşitlerin üretiminin desteklenmesi, havza bazlı üretim ve destekleme projelerinin hayata

geçirilmesi, nematod, bağ kanseri gibi analizlerin desteklenmesi, pazarlamada şahıs ya da kooperatiflerin desteklenmesi, ihracatta kolaylık sağlanması ve ihracatın desteklenmesi, topraksız kültürde fidan üretiminin desteklenmesi, devletin üreticilere uzun vadeli arazi kiralaması gibi düzenlemelerle fidancılık sektörünün desteklenmesini beklemektedir (Çizelge 5). Nitekim GTHB tarafından 2016 yılında "aşılı ve aşısız sertifikalı fidan üretiminin desteklenmesi" tarımsal desteklemeler kapsamına alınmıştır. Bu gelişme işletmelerin GTHB'den beklentilerinin büyük oranda gerçekleştiğini göstermektedir.

Çizelge 4. Özel sektör meyve fidanı işletmelerinin kooperatif/birlikten beklentileri

Beklentiler*	I, Grup		II, Grup		III, Grup		IV, Grup		Genel	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Pazarlama	12	92,31	2	14,29	11	68,75	8	47,06	33	55,00
Bitkisel üretim materyali temini	4	30,76	2	14,28	4	25,00	4	23,53	14	23,34
Sorunların çözümünde üst makamlarla birlikte hareket edilmesi	0	0,00	0	0,00	4	25,00	6	35,29	10	16,66
Yetki ve sorumluluklarda düzenleme yapılması	0	0,00	5	35,71	1	6,25	3	17,64	9	15,01
Piyasa istikrarının sağlanması	0	0,00	1	7,14	5	31,25	2	11,76	8	13,34
Girdilerin ucuza temini	1	7,69	0	0,00	2	12,50	1	5,88	4	6,67
Teşvik/Kredi/Desteklemelerde yardımcı olmaları	1	7,69	2	14,29	0	0,00	0	0,00	3	5,00
Teknik destek sağlanması	0	0,00	1	7,14	2	12,50	0	0,00	3	5,00
Üretim, muhafaza ve işleme altyapısının geliştirilmesi	1	7,69	1	7,14	0	0,00	0	0,00	2	3,34
Toplam	13		14		16		17		60	

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

İşletmeler bundan başka GTHB'den, bürokrasi ve sertifikasyon prosedürlerinin azaltılması, sertifikasyon ve kontrol ücretlerinin düşürülmesi, sertifikasyon ile ilgili ödemelerin fidan satışından sonra yapılması, sertifikasyon-pasaport kontrollerinin bu konuda teknik eğitim almış kişiler tarafından yapılması, ilçede sertifikasyon yetkilisinin olması gibi düzenlemelerle sertifikasyon sisteminden kaynaklanan sorunların giderilmesini

beklemektedirler. İşletmelerin diğer bir beklentileri de kayıt dışı fidan üretim ve satışının önlenmesi ve üreticilere yaptırım uygulanması, ismine doğru fidan üretimine karşı tedbir alınması için denetleme mekanizmasının etkinleştirilmesi şeklindedir. İşletmeler GTHB'den; fidan üreticilerine teknik destek sağlanması ve iletişimi artırması, sertifikalı fidan üretimi için baz materyal temini sorununun hızla çözülmesi, patentli çeşitlerin üretim sorununun

çözülmesi, yeni çeşitlerin zaman kaybetmeden tescil listesine alınması, milli çeşit listesinin sürekli güncellenmesi, tescil hakkı üniversitelerde olan çeşitlerin (Chandler gibi) GTHB'ye bağlı kurum/kuruluşlar tarafından da baz materyal üretiminin yapılması ile çeşitlerin üretim ve sertifikasyon sorunlarına çözüm üretilmesini de beklemektedirler. Son olarak GTHB'den; fiyat istikrarının sağlanması, uygun fiyat politikasının belirlenmesi, pazarlamada yardımcı olması gibi pazar yapısının düzenlenmesine ilişkin beklentileri de bulunmaktadır (Çizelge 5).

Saydam (2010), işletmelerin karşılaştıkları sorunların çözümü için GTHB'nin; denetimsiz üretimi engellemesi, yasal prosedürleri değişim göstermeden artık sabitlemesi, sertifikalı fidan üretimini desteklemesi ve meyve ihracatının artırılarak meyve üretiminin değer kazanmasını, bunun da fidan satışlarına olumlu yansımaları sağlaması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca üniversitelerin ve İl/İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri'nin daha fazla eğitim çalışmaları, konferans ve toplantılar yaparak üreticiyi bilinçlendirmesi gerektiğini bildirmiştir.

Çizelge 5. Özel sektör meyve fidanı işletmelerinin Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan beklentileri

Beklentiler*	I, Grup		II, Grup		III, Grup		IV, Grup		Genel	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Fidancılık destekleme kapsamına alınmalı	8	57,14	15	83,33	23	92,00	20	66,67	66	75,86
Sertifikasyon sisteminden kaynaklanan sorunlar giderilmeli	6	42,86	5	27,78	8	32,00	18	60,00	37	42,53
Denetleme mekanizması etkinleştirilmeli	3	21,43	3	16,67	8	32,00	12	40,00	26	29,89
Teknik destek sağlanmalı ve iletişim artırılmalı	0	0,00	3	16,67	6	24,00	4	13,33	13	14,94
Baz materyal teminindeki sorunları hızla çözmeli	3	21,43	3	16,67	2	8,00	4	13,33	12	13,79
Çeşitlerin üretim ve sertifikasyon sorunlarına çözüm üretmeli	1	7,14	1	5,56	2	8,00	2	6,66	6	6,90
Pazar yapısı düzenlenmeli	0	0,00	2	11,11	2	8,00	1	3,33	5	5,75
Toplam	14		18		25		30		87	

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

İşletmelerin %45.16'sı sorunlarının çözümü için Ekonomi Bakanlığı'ndan beklentileri olduğunu belirtmişlerdir. Bunların %71.43'ü hibe/teşvik ve desteklerin artırılması, aile işletmelerine yönelik düşük faizli uzun vadeli kredi verilmesi, ziraat bankası kredisinin limit değerleri artırılarak hibe oranının artırılması gibi düzenlemelerle fidancılık sektörünün desteklenmesini beklemektedirler. Ayrıca

işletmelerin %33.33'ü de; yurtdışı tanıtım ve ihracat teşviği, ihracatın önündeki engelleri aşmak için gerekli düzenlemelerin yapılması, gümrük vergilerinin (fidan girişinde) düşürülmesi gibi düzenlemelerle yurtdışı pazar araştırması yapılması ve ihracat/ithalatın desteklenmesini beklediklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 6).

Çizelge 6. Özel sektör meyve fidanı işletmelerinin Ekonomi Bakanlığı'ndan beklentileri

Beklentiler*	I, Grup		II, Grup		III, Grup		IV, Grup		Genel	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Fidancılık sektörü desteklenmeli	7	87,50	3	50,00	6	60,00	15	83,33	30	71,43
Yurtdışı pazar araştırması yapılmalı ve ihracat/ithalat desteklenmeli	2	25,00	1	16,67	4	40,00	7	38,89	14	33,33
Üretim maliyetlerini düşürmeye katkı sağlamalı (vergi yükünü azaltma ve maliyenin nakliyyede araç yükü kısıtlaması ile ilgili düzenlemeler yapma)	0	0,00	1	16,67	1	10,00	0	0,00	2	4,76
Karşılıksız çekler konusunda düzenlemeler yapılmalı	0	0,00	1	16,67	0	0,00	0	0,00	1	2,38
Toplam	8		6		10		18		42	

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

İşletmelerin %61.29'u sorunların çözümü için araştırma kuruluşları/üniversitelerden beklentilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Beklentileri olan işletmelerin %36.84'ü yeni anaç/çeşit geliştirilmesi ve en kısa sürede bu çeşitlerle ilgili materyalin üreticilere ulaştırılması (yerel çeşitlerin seleksiyon çalışmaları yapılmalı ve üretime kazandırılmalı, hastalıklara dayanıklı çeşit geliştirilmeli), %29.83'ü teknik destek sağlanması ve

üreticilerle iletişimin güçlendirilmesi, %29.83'ü sertifikalı bitkisel üretim materyali temininin sağlanması (adına tescilli çeşitlerde sertifikalı üretim materyali temininin hızlandırılması, baz materyal temininde yanlış davranılmaması, sertifikalı üretim için daha uygun fiyatla materyal temini (2 nolu damızlığın fidan fiyatları çok yüksek)) yönünde beklentileri olduğunu vurgulamışlardır (Çizelge 7).

Çizelge 7. Özel sektör meyve fidanı işletmelerinin araştırma kuruluşları/üniversitelerden beklentileri

Beklentiler*	I, Grup		II, Grup		III, Grup		IV, Grup		Genel	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Yeni anaç/çeşit geliştirilmeli	4	40,00	2	14,29	11	64,71	4	25,00	21	36,84
Teknik destek sağlamalı, üreticilerle iletişim güçlendirilmeli	0	0,00	4	28,57	7	41,18	6	37,50	17	29,83
Sertifikalı bitkisel üretim materyali temini sağlanmalı	6	60,00	5	35,71	2	11,76	4	25,00	17	29,83
AR-GE çalışmaları yürütmeleri	3	30,00	1	7,14	1	5,88	0	0,00	5	8,77
Yeni anaç/çeşitlerde adaptasyon çalışmaları yapılması	0	0,00	1	7,14	1	5,88	2	12,50	4	7,02
Sertifikasyon sisteminden kaynaklanan sorunları giderilmeli	0	0,00	1	7,14	0	0,00	0	0,00	1	1,75
Fidancılığın destekleme kapsamına alınması için öncülük etmeli	0	0,00	1	7,14	0	0,00	0	0,00	1	1,75
Fidan üretiminden çekilmeli, yalnızca damızlık materyal üretmeli	0	0,00	0	0,00	1	5,88	0	0,00	1	1,75
Toplam	10		14		17		16		57	

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Kamu Meyve Fidanı İşletmelerinin Sektörün Mevcut Durumu Hakkındaki Görüşleri

Kurum/kuruluşların %40'ı Türkiye meyve fidancılık sektörünün mevcut durumuna ilişkin herhangi bir görüş bildirmemiştir. Görüş bildiren kurum/kuruluşların %40'ı sektörün;

- Son 20-30 yıl içerisinde atılım göstermesi ve fidan üretiminin artması,
- Paydaşlar arasında bilgi ve fikir alışverişinin olması,
- Karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik girişimlerin olması,
- Gelişime açık olması ve
- Piyasa koşullarının ve tüketici tercihlerinin değerlendirilerek yeni çeşitlerin ülke fidancılığına kazandırılma çabalarının olması nedeniyle iyi konumda olduğunu belirtmiştir.

Kurum/kuruluşların %60'ı ise sektörün;

- Planlı ve istikrarlı bir meyve fidancılığı ve meyve üretimi programının bulunmaması,
- Kayıt dışı fidan üretiminin olması,
- Sertifikalı üretime tam olarak geçilmemiş olması ve ismine doğru fidan üretiminde halen sorun yaşanması,

- Sertifikasyon ve bitki sağlığı kontrollerinde görüş ve usul birlikteliğinin sağlanamamış olması,
- Tohumculuk kanunundaki cezaların uygulanabilirlikten uzak olması,
- FÜAB'ın faal olmaması ve üyelerine güven sağlamamış olması,
- Piyasaya giren yeni çeşitlerin adaptasyon çalışmaları yapılmadan tavsiye edilmesi,
- Sektörün dışa bağımlı olması ve
- Meyve fiyatlarındaki dalgalanmaların fidan arz ve talebini etkilemesi gibi nedenlerle orta/kötü/çok kötü konumda olduğunu ifade etmiştir.

Kamu Meyve Fidanı İşletmelerinin Sektörün Geleceği Hakkındaki Görüşleri

Kurumların %44'ü Türkiye meyve fidancılık sektörünün geleceğine ilişkin herhangi bir görüş bildirmemiştir. Görüş bildiren kurumların %35.71'i ismine doğru, kaliteli, virüs ve hastalıklardan arı fidan üretiminin artıyor ve FÜAB ile FİDAN A.Ş.'nin sektörün güçlenmesine katkıda bulunuyor olması nedeniyle sektörün sürekli geliştiğini belirtmişlerdir. Ayrıca kurumlar; sektörle ilgili ileriye dönük politikalar geliştirilir, uzun vadeli üretim planlaması

yapılır, bölgesel teşvikler verilir, sertifikasyon sisteminde bazı değişiklikler yapılır ve sistem tam olarak uygulanır, kontrol ve denetimler artırılarak kayıt dışı ve sağlıklı fidan üretimi engellenir, kurum ve kuruluşlar kendi sorumluluklarını aksatmadan yerine getirir, sektörde deneyimli ve bilinçli üretici sayısı artar, araştırma kuruluşları ile işbirliği artırılır, piyasadaki yeni çeşitler takip edilir, dışa bağımlılık engellenir ve daha dinamik bir yapı kazanırsa sorunsuz, önü açık, gelecek vaat eden ve daha hızlı gelişen bir sektör olacağını ifade etmişlerdir.

Kamu Meyve Fidanı İşletmelerinin Gelecek Yıllardaki Üretim Hedefleri

Kurumlara fidan üretimi ile ilgili gelecek yıllardaki hedefleri sorulmuş ve sadece üç kurum üretim miktarını artırmayı düşündüğünü ifade etmiştir. Kurumlar, gelecek için hedeflerinin, üretim miktarını artırmaktan ziyade, piyasa talepleri doğrultusunda ürettikleri tür ve çeşit sayısını artırmak, baz materyal sistemini oluşturarak virüsten arı, ismine doğru ve kaliteli fidan üretmek, sektörün üretim materyali talebini karşılamak, modern üretim teknikleri ile kaliteli fidan üretmek ve kendi geliştirdikleri çeşitleri yaygınlaştırmak yönünde olduğunu vurgulamışlardır.

Kamu Meyve Fidanı İşletmelerinin Kooperatif/Birlik, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Araştırma Kuruluşları/Üniversitelerden Beklentileri

Kurumların %44'ünün sorunların çözümü için Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan beklentileri bulunmaktadır. Kurumların Bakanlıktan, fidancılık mevzuatına bağlı sorunların çözümünde görüş alışverişinde bulunulması, sertifikasyon sisteminden kaynaklanan sorunların giderilmesi (bürokrasi ve sertifikasyon prosedürlerinin azaltılması, sertifikasyon ve bitki pasaportunun birleştirilmesi), kadrolu işçi temininin sağlanması, denetleme mekanizmasının etkinleştirilmesi (kayıt dışı fidan üretim ve satışının önlenmesi, yurtdışından getirilen anaç ve çeşitlerin ayrıntılı kontrolü), çeşit önerilerinin demonstrasyon çalışmaları sonucunda yapılması, girdi (ilaç, gübre) ve alet-ekipman temininde kolaylık sağlanması, fidan üreticilerinin desteklenmesi, sertifikalı fidan üretimi için baz materyal temini sorununun hızla çözülmesi gibi beklentileri bulunmaktadır.

Sadece bir kurum, karşılaştıkları sorunların çözümü için kooperatiften/birlikten baz materyal temini noktasında aktif rol almalarını; iki kurum Ekonomi Bakanlığı'ndan ithalatta önlemler alınması ve altyapı desteği verilmesini; dört kurum da araştırma kuruluşları/üniversitelerden gen kaynakları korunarak daha verimli yeni zeytin çeşit geliştirme çalışmalarının hızlandırılmasını, fidan üretim tekniği ve mevzuat ile ilgili bilgi alışverişinde bulunulmasını,

güncel sorunlara yönelik Ar-Ge çalışmaları yapılmasını, geliştirilen çeşitlerin özelliklerinin iyi belirlenmesi ve anlatılmasını ve ıslahçı çıkarlarına göre değil, üretici çıkarlarına göre hareket edilmesini beklemektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Özel sektör işletmeleri, büyük oranda sektörün mevcut durumunu kötü/çok kötü olduğunu bildirmelerine rağmen sektörün geleceğini daha iyi gördüklerini ifade etmişlerdir. Kamu kurum/kuruluşları ise büyük oranda sektörün mevcut durumu ve geleceği ile ilgili görüş bildirmez iken; görüş bildiren kurumlar, sektörün son yıllarda atılım gösterdiğini ve iyi bir konumda olduğunu, sürekli gelişmekte olduğunu belirtmişlerdir. Ancak her ne kadar fidan üretim ve ihracat miktarı artış trendinde olsa da ileride ülkesel bir üretim planlaması yapılmadığı takdirde zaten sektörde var olan pazarlama sorunları daha da büyüyecektir.

Özel sektör işletmelerinin gelecek yıllardaki fidan üretim hedefleri, yüksek oranda mevcut üretim miktarını korumak ya da artırmak iken kamu kurumlarının hedefleri, fidan üretim miktarını artırmaktan ziyade, piyasa talepleri doğrultusunda tür ve çeşit sayısını artırmak, baz materyal sistemini oluşturarak virüsten arı, ismine doğru ve kaliteli fidan üretmek, sektörün üretim materyali talebini karşılamak, modern üretim teknikleri ile kaliteli fidan üretmek ve kendi geliştirdikleri çeşitleri yaygınlaştırmak yönündedir. Kamu kurumlarının baz materyal üretimine ilişkin hedeflerinin olması; özel sektör işletmelerinin konu ile ilgili sorunlarının çözümü için GTHB'den olan beklentilerinin karşılanacağını göstermektedir.

Sonuç olarak kamu ve özel sektör işletmelerinin sektöre yönelik bakış ve beklentilerinin benzerlik göstermesi; kamu ve özel sektörün, sorunların giderilmesine yönelik olarak sürekli bir çaba ve işbirliği içerisinde olduklarını ve zamanla bu girişimlerden olumlu sonuçlar elde edildikçe sektörün geleceğinin daha da iyi olacağına işaret etmektedir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) tarafından desteklenen "Türkiye Meyve Fidancılığı Alt Sektör Analizi (Proje numarası: TAGEM/TEAD/15/A15/P01/004)" isimli projeden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

Anonymous 2012. Production and trade statistics [online]. Food and Agriculture Organization of the United Nations. <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx> (Erişim Tarihi: Haziran 2012).

- Şimşek M, Ergun M, Özbay N 2011. Bingöl'de Meyve Fidanı Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi. III. Bingöl Sempozyumu (2010), Bitkisel Üretim Oturumu, s:267.
- Bruille JD, Barritt BH 2005. Global Apple Study-A Comparison of Production Practices and Costs of Production in Leading Apple Producing Countries. 48th Annual Conference (International Dwarf Fruit Tree Association), 5-9 February, USA.
- Çiçek A, Erkan O 1996. Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklemeye Metotları. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 12. Ders Kitapları Serisi No: 6, Tokat.
- Gençtan T, Tugay ME, Geçit HH, Bozkurt B, Ergün E, Ekiz H, Yalvaç K, Gevrek MN, Elçi A, Balkan A 2005. Türkiye'de Tohumluk, Fide ve Fidan Üretimi ve Kullanımı. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, Ankara, 803-823.
- GTHB 2014. Türkiye Meyve Fidanı Üretim-İhracat-İthalat Kayıtları. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- GTHB 2015. Türkiye Meyve Fidanı Üretim Kayıtları. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlüğü, Ankara.
- Gülcan R, Tekintaş FE, Mısırlı A, Sağlam H, Günver G, Adanacıoğlu H 2000. Meyvecilikte Üretim Hedefleri. V. Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, 17-21 Ocak, Ankara, Cilt:2: 587-616, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/d3d9e73d8b70698_ek.pdf (Erişim tarihi: Aralık 2013).
- Kaşka N, Ergenoğlu F, Kaplankıran M, Küden A, Tangolar S 1990. Türkiye'de Ilıman ve Subtropik İklim Meyveleri ve Bağcılıkta Fidan Üretimi, Sorunlar ve Çözüm Yolları. Türkiye Ziraat Mühendisliği 3. Teknik Kongresi, 178-190, 8-12 Ocak, Ankara.
- O'Rourke D 2003. World Production, Trade, Consumption and Economic Outlook for Apples: Apples, Botany, Production and Uses, Ferree DC, Warrington IJ. (ed.). CABI Publishing. ISBN 0-85199-592-6.
- O'Rourke D 2007. World Cherry Review. A Publication of Belrose, Inc.
- Özbek S 1977. Genel Meyvecilik. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı No:31, 386 s. Adana.
- Saydam YO 2010. Bademli (Ödemiş/ İzmir) Örneğinde Meyve Fidanı Yetiştiriciliğinin Durumu ve Sorunları. Ege Üniversitesi Fen Bil. Ens., Bahçe Bitkileri ABD, Yüksek Lisans Tezi, 68 s.
- Yıldırım H, Şimşek M, Onay A 2010. Diyarbakır'da Meyve Fidanı Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi ve Özel Fidancılık Firmalarının Teknik Olarak Desteklenmesi. I. Uluslararası Kamu Katılımlı Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği Sempozyumu ve Mermercilik Şurası. s:211-215, Diyarbakır